

HİSTERİ BELASI: MEDEA ve HEDDA GABLER

Dicle ÇOBAN*

ÖZET

Tüm dünyada “histeri” ya da “isteri” olarak bilinen, ani ve aşırı duygusal tepkimelerin yol açtığı psikosomatik ve psikonevrotik bozukluk; ilk kez tanılandığı çağlarda anatomik bilginin yetersizliği sebebiyle ‘rahim kaynaklı bir hastalık’ olarak tanımlanmış; antik zamanlardan on dokuzuncu yüzyıl sonlarına değin kadına özgü bir rahatsızlık olarak tıp literatüründe yer almıştır. Bu “bilimsel” yanılğı yüzlerce yıl sürecektarihsel bir yanılğıya kapı açmış ve birçok kadın için ezber bir yargıya varılmasına sebep olmuştur. Çağlar boyunca aklını işletmeye çalışan, duygusunu dile getirmeye cüret eden, kendini ifade etmeye, varlığını ispat etmeye çabalayan kadınlar histeri etiketi altında gizil “cinsel kıskançlık” yargısıyla yaftalanmış; bu sözde rahatsızlığın giderilmesi adına ilkel tedavi yöntemlerine maruz bırakılmış ya da yalnızlaştırılmıştır. Bu çalışma, tiyatro sanatının en ünlü iki kadın karakterini, antik çağlardan Medea ve modern zamanlardan Hedda Gabler’i merkezine alarak, histeri mefhumunun tarihsel sürecini feminist bir bakış açısı ile tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Histeri, Medea, Hedda Gabler, Toplumsal Cinsiyet, Tiyatro

HYSTERIA TROUBLE: MEDEA vs HEDDA GABLER

Dicle ÇOBAN

ABSTRACT

The psychoneuratic disfunction which causes sudden and extreme emotional reactions is known as "hystreia" all around the world. During the ancient times it is first diognaised as "an uterus related disfunction" due to the lack of anatomical knowledge and it had defined as a female related disorder in medical litarature until the end of nineteenth century. This "scientific" delusion led to a historical mistake for centuries and caused a rote provision about numeruos women. This delusion had put a label named as latent "sexual envy" on women who tried to prove their own exsistance, dared to express their feelings and their own identity and women were exposed of primitive approaches to cure the so-called disorder or they were isolated. The indicated study aims to debate the historical process of hysteria notion by centralizing around two famous female theatre characters ,Medea from the ancient times and Hedda Gabler from modern times, from the feminist perspective.

Keywords: Hysteria, Medea, Hedda Gabler, Gender, Theatre

GİRİŞ

Histeri Belası: Medea ve Hedda Gabler adlı bu inceleme, antik çağlarda yapılan tıbbi bir hatayla, Hipokrat'ın kadınların yaşadığı sinirsel buhranları fizyolojik bir sebebe indirilmesi –zira kadın düşünceden yoksundur, sinirsel buhranlar ancak düşünme kabiliyeti olan erkeğe bahşedilmiştir- ve bu rahatsızlığın kaynağı olarak da erkek ve kadın fizyolojisi arasında en belirgin anatomik farklardan olan 'hystera'yı yani rahim'i göstermesinin yol açtığı binlerce yıllık bu hatanın sosyal yaşamı erkekten yana düzenlediği, erkek düzenin işleyişini toplumsal cinsiyet kodlarını aktive ederek sağladığı ve güçlendirdiği iddiasında bulunarak; bu iddiayı iki ünlü kurmaca –burada bir ironi söz konusu; kültürel olarak inşa edilmiş kadın da aslında bir kurmacadır- kadının hikayesini sökümlenerek ortaya koyma çabasıdır.

Çalışmanın 1. Bölümünde Hystera'nın tanımı, tarihçesi ve henüz düzenlenmekte olan ermerkezli yaşamı düzenlemeye olan yardımı tartışılacakken; 1.1 bölümünde histeriye dair yapılan araştırmalara değinilecek; 2. bölümde ise (2.1 ve 2.2 bölümleri dahil) antik zamanın en ünlü tragedyalarından Medea ve modernitenin kritiklerini ürettiği ve işlettiği modern zamanlardan Hedda Gabler oyunları sökümlenerek bu metinler içerisinde histerinin izleri aranacaktır. Sonuç bölümünde ise her iki oyunda rastlanan histeri göstergeleri ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki örüntü tartışılarak çalışma bitirilecektir.

1. BÖLÜM

HYSTERA ve TOPLUMSAL CİNSİYET

Sözlüklere bakıldığında Histeri kavramının pek çok tanımla karşılaşmak mümkündür. İlk olarak Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakıldığında aşağıda anlam ile karşılaşılacaktır:

-Duyu bozuklukları, çırpınma, kasılmalar ve bazen inmelerle kendini gösteren bir ruhsal bozukluk, isteri (TDK,2011:1105).

Sözlüğe göre histeri kavramı ayrıca 'isteri' olarak da bilinilmektedir. Ancak bir cinsiyet belirtilmeksizin bir hastalık olduğu sanısı yaratmaktadır. Diğer yandan histeri kelimesinin kökeni araştırıldığında, sözcüğün psikiyatri disiplinine özgü olduğu, kök anlam olarak kadın biyolojisine atfedilen bir organdan geldiği görülmektedir:

- Psikiyatride bir ruh hastalığı, kadınlara özgü olduğu düşünülen aşırı duyarlık hali, rahime ait, rahim (eskiden isteriye rahim salgılarının düzensizliğinin yol açtığına inanıldığı için) (Nişanyan,2012:273).

Yukarıdaki tanımda parantez arasında verilen bilgi histeri pratiğine dair gizil bir bilgi verirken diğer yandan hastalığın alanına dair bir araştırmaya sevk etmektedir. Buradan hareketle psikoloji sözlükleri incelendiğinde aşağıdaki tanımla karşılaşılmaktadır:

-Yunanca rahim anlamındaki 'hystera'dan gelen ve yüzyıllarca kadına özgü olduğu düşünülen, gerçekten de sıklıkla kadınlarda rastlanan, günümüzde pek kullanılmayan bir terim. Klasik anlamıyla telkine açıklık, duygusal patlamalar, histriyonik davranışlar, bastırılmış kaygı, bilinçdışı çatışmaların felç, körlük, his kaybı gibi fiziksel semptomlara dönüşürülmesi, vb semptomlarla tanımlanan bir nevroz. Bu semptomların hem kaygıyı dindirmeye, hem de dikkati çekmeye, sempati uyandırmaya yönelik olduğu varsayılmaktadır. Freud bunları cinsel dürtülere yönelik savunma araçları olarak yorumlamıştır (Budak,2009:354).

Sözlük anlamlarına bakıldığında tanımlarda sınır olarak kadın ve rahim kelimelerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu iki kavram arasında tanımla yapılan histeri, rahim kelimesinden kaynaklanan önyargıyla biyolojik cinsiyete özgü bir hastalık olarak literatürde yerini almıştır. Histeri'yi rahim merkezli bir hastalık olarak tanımlayan ilk hekim antik zamanların en bilinen filozof-hekimi Hippokrates'tir. Hippokrates

kadınlar ve erkeklerin farklı fizyolojilere sahip olmalarının hastalıkları farklılaştırdığını; kadın bedeninin nemli ve serin olmasının kadını hastalığa yatkın hale getirdiğini belirtir ve kadın bedenini erkek bedeninden ayıran en belirgin organ olan rahime dair şöyle der;

Kadınlarla ilgili bir başka husus: Kadınlar erkeklerle cinsel ilişkiye girerlerse sağlıkları girmedikleri zamankinden daha iyi olur. Zira birincisi cinsel ilişki rahmi nemlendirir, rahim gerekenden daha kuruyorsa aşırı kasılır, bu aşırı kasılma bedende ağrıya yol açar. İkincisi, cinsel ilişki kanı ısıtıp daha da sıvılaştırarak adet kanamaları akmadığında kadınların bedeni hastalığa yatkın duruma gelir. Kadın hastalıkları ile ilgili bölümde bunun nedenini açıklayacağım (Hippokrates, 2018:362)

Aynı zamanda kadınlarda görülen cinsel isteği de histeri olarak tanılamıştır. Ancak yüzlerce yıl sonra bu tanının hatalı olduğu anlaşılmış, histerinin fizyolojik değil psikolojik kökenli olduğu keşfedilmiş, dolayısıyla biyolojik cinsiyetle sınırlandırılmayacağı anlaşılmış, tıbben tanı yeniden düzenlenmiştir.¹

Hippokrates'in, hastalıkların fizyolojik sebepleri olduğuna olan inancından bu hatanın kaynaklandığı düşünülmektedir; ancak on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısına kadar bu hatanın sürmesi ise modernitenin idealize ettiği 'insan' tanımında zihinsel hastalıkların olmayacağı, hastalığın ancak fizyolojiden kaynaklanacağı düşüncesine dayanmaktadır.

Histeri tanımındaki etkin bu yaklaşıma ilişkin ünlü Fransız nörolog-düşünür Pierre Janet şöyle bir açıklamada bulunmaktadır:

"Platon'un Timaios'ta geçen düşünüyü bilirsiniz: 'Rahim, çocuk peyda etme hasretinde bir hayvandır. Ergenliğin ardından uzun müddet çorak kaldığında

buna katlanamaz, hiddetlenir, tüm bedeni dolaşarak hava girişlerini kapatır, solunumu durdurur, bedeni feci tehlikelere atar, türlü hastalıklar meydana getirir; ta ki arzu ve aşk erkek ve kadını bir araya getirip bir meyve verene ve onu adeta ağaçtan toplayana dek.' Bu küçük sevimli hikaye on asır boyunca histerinin tek açıklamasıydı ve 1860'da Louyer de Villermay tarafından ifade edilen bütün budalaca fikirlerin de kaynağıydı. Yumurtalıkların seviyesine yerleşen karın ağrılarının, histerik baş ağrısının hareketlerinin ve nöbet sırasında hastaların yaşadığı boğulmaların bunda oynadıkları rolü tahmin edersiniz. Histeri bir uterus (rahim) gerektirdiğinden erkeklerde görülmesi fikri kabul edilmemekteydi (Janet, 2020:27-28)"

Buradan hareketle, histerinin tanımlarından ilkinde, Selçuk Budak'ın hazırladığı psikoloji sözlüğünden alıntılanan tanımı, hastalığın tanımı içerisinde geçen 'gerçekten de sık sık kadınlarda görülen' kısmını daha dikkatli incelemek gerekmektedir. Burada şu soruyu sormanın beis bir yanı yoktur: Madem sebep rahim değil neden hala kadınlarda daha sık görülmektedir? Ya da tanım neden ille de bu şekilde düzenlenmektedir? Bu sorular izleğinde ilerlendiğinde verili tarihsel algı ile karşılaşılmaktadır.

Tarihe geniş bir perspektiften bakıldığında oldukça belirgin biçimde taraflı olduğunu görülmektedir. Klasik çağlardan beridir süregelen, tek cinsin tahakkümünü örgütleyen ve bu tahakküm pratiğini sürdüren, süreğen biçimde üreten bir söylene dayandığı; antik dönemlerde yapılmış tanımların doğru olduğu ön kabulüyle biçimlendiği ve bunlar üzerine inşa edildiğini gözlemlemek ancak mevcut bakış açısını farklı biçimde konumlandırmakla mümkündür. Verili tarih algısının anti-feminist olduğu yalnızca bakış açısının egemen anlayışın karşısına geçildiğinde görülmektedir. Feminist bir bakış verili tarihsel süreci alt üst ederek yeni bir okuma sağlamak ve toplum-

¹ Çalışmanın 1. Bölümünde bu tanımlardan biri yer almaktadır.

sal yaşamın içinden birçok pratiği referans alarak birtakım sorular sordurmaktadır. Bu noktada feminist tarihçiler Juliet Mitchel ve Ann Oakley feminizme dair yaptıkları şu saptamayı hatırlamakta fayda var:

“Bir düşünce sistemi olduğu ölçüde, cinsler arasında toplumsal yaşamı belirleyen biyolojik bir karşıtlık olduğunu öne süren görüşün tersine, kadın ile erkek arasındaki toplumsal ilişkilerde bir çelişme olduğunu vurgular ve savunur. Bu çelişme hiçbir zaman bir biyolojik karşıtlık gibi durağan değildir, aksine bu çelişme değişir, başka şeyleri harekete geçirir ya da onlar tarafından harekete geçirilir. Dolayısıyla diğerlerinin yanı sıra toplumsal değişmeyi ve insanlık tarihinin hareketini etkileyen bir güç olur. Feminizm cinsiyete göre belirlenen bu toplumsal yapılanmayı konu alır; bu konudaki bilgi birikimiyle ilgilenmekle kalmaz, toplumsal yapının kendisine ilişkin kavrayışın gelişmesiyle de uğraşır. Böyle bir kavrayışın geliştirilmesi sanat ve ideolojinin, daha da açıktır ki tarih ve sosyoloji konularının yeniden incelenmesini gerektirir. Yalnızca toplumsal sistem hakkında yeni bir anlayışı değil, aynı zamanda, ilk ağızda bu sorgulamayı yaparken kullanılan düşünce sisteminde de yeni bir anlayışı zorunlu kılar (Mitchel-Oakley, 1998:21-22)”

Feminist bakış, gündelik yaşam pratiği içerisinde gözlemediği, kadının erkeğe göre dezavantajlı konumda oluşunu, erkek karşısında edilgen konumunu ve bunlara bağlı olarak kadının erkek tarafından sömürülmesinden hareket eder. Mevcut söyleni yaratan ideolojiler ve toplumsal hareketlerden farklı olarak söz konusu sömürünün kökenine iner ve bu durumu sorunsallaştırarak sökümlünü yapma çabasına girer.

Bu bağlam üzerinden hareket edildiğinde ilk olarak Amerikalı feminist tarihçilerin keşfettiği toplumsal cinsiyet kavramı öne çıkmaktadır. İlgili sözlük-

lere başvurduğumuzda kavramın antropolojik temelli olduğu görülmektedir. Kavramla ilgili sözlüklerde yer alan tanım ise şu şekildedir; “...biyolojik cinsiyet bağlantılı davranışların kökenlerine ve süreğenliğine, cinsel hiyerarşinin kökenlerine ve anlamına ve toplumsal cinsiyet kimliğinin sorunlu doğasına ilişkin konuları içerdiği söylenebilir” (Aydın-Emiroğlu, 2009:805). Ayrıca, “toplumsal cinsiyet, genel anlamıyla eril ve dişil ayrımına gönderme yapar; akademik alanda ise biyolojik cinsiyet farklılıklarına yüklenmiş, toplumsal, kültürel ve psikolojik inşalara olarak ele alınmaktadır” (Emiroğlu-Aydın,2009:805), gibi tanımlarla da karşılaşılmaktadır. Bu tanımlar dışında Amerikalı feminist tarihçi Joan W. Scott’ın kavramla ilgili tanımına da göz atmak gerekmektedir.

“En güncel kullanımıyla toplumsal cinsiyet ilk kez, cinse dayalı ayrımların aslen toplumsal olduğunda ısrar eden Amerikalı feministler arasında ortaya çıkmış görünüyor. Bu sözcük, cins ya da cinsel farklılık gibi terimlerin kullanımında ima edilen biyolojik determinizmin reddini ifade etmiştir. Toplumsal cinsiyet, aynı zamanda, dişillik’in normatif tanımlarının ilişkisel yönünü de vurgulamıştır (Scott,2013:62-63)”

Toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanıp ortaya çıktığı yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren sürekli biçimde esneyen ve yenilenen bir kavram. Bunda elbette kavrama içkin yenilikçi bakışın zamanla derinleşmesinin, süreğen biçimde toplumun ve icadı olan kültürün altının kazılıp yeni keşiflerin yapılmasının da payı yadsınamaz.

Toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin kurulmasına ve işletilmesine olanak sağlayan ise en eski tahakküm pratiklerinden biri olan ‘cinsiyetçilik’ pratiğidir. Tarih boyunca iki cins olduğu kabul edilen insan türü arasında yapılan ayırım ilk olarak cinsiyetten başlamış, daha sonra diğer ayrımlar belirlenmiş ve toplumsal kategoriler oluşturulmuştur. Cinsiyet ayrımı, modern-kültürel yaşamın icadı ile birlikte tek cin-

siyet egemenliğinin oluşmasını sağlayan en gerekli araçlardan biri olmuş ve erkek cinsini öne çıkararak etkinleştirmiş, kadın cinsini ise belli tanımlarla sınırlandırarak edilginleştirmiştir. Bu kategorilendirme yapılırken biyolojik özellikler en belirleyici unsurlar olmuştur. Cinsler arası farklılıklar öne sürülerek, kadının yaşamı temsil ettiği ve ustalıklı biçimde kullanılması gerektiği sonucuna varılarak, kadının varlığı ancak ve ancak bir ustaya tabi olduğunda tanınmıştır. Anlaşıldığı üzere burada usta erkek cinsine denk düşmektedir. İnsanlık tarih boyunca bu benzetmenin farklı metaforlarını sosyal dolayısıyla kültürel yaşamın her alanında görmüş ve bizzat üretmiştir. Yaşamı kontrol altında tutan ve onu kendi cinsinin menfaatleri gereği kullanan erkek, kendi cinsi ile bir araya gelerek örgütlenmiş ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasının temelini atmıştır.

Böylelikle sosyal yaşamın devindiği temel ikiliği eril-dişil (egemen-öteki) mantalitesi üzerine kurulan erkek cinsinin bundan sonra yapacağı tek şey bu ikiliğin selametini sağlamak olacaktır. Sosyal yaşamı denetim altına alarak kadını bu yaşamdan, kamusal alandan menederek, ait olduğunu iddia ettiği özel alana, eve kapatarak yaşamı buradan takip etmesini ve yalnızca yaşamın devamlılığını sağlayan üretime erkeğin izni gereğince dahil olmasına izin vermiştir. Bu örgütlü pratiğe bugün 'eril tahakküm' dediği herkeşçe bilinen bir gerçektir.

Akıl ve rasyonalitenin icat edildiği antik çağlarda verili cinsiyet algısı belli çerçeveler ile tanımlanmış, toplumsal hiyerarşi içerisinde hangi cinslerin hangi alanda aktif olacağı kararlaştırılmış; cinsler arası görev dağılımı aktif biçimde işletilmiştir. Bu tanımlara bakıldığında kadın, bedeni, fiziksel ve subjektif olanı temsil ederken; erkek, akı, düşünceyi ve objektif olanı temsil etmektedir. Böylelikle biyolojik cinsiyetler üzerine inşa edilen kültürel cinsiyetler, toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmiştir. Bu durum moderniteye gelindiğinde değişmemiş bilakis bu tanımlar genişletilmiştir; kadın duygularla ilişkilendiril-

lip, kaotik, düzensiz, özel olana denk düşerken; erkek kültüre, düzene, zihinsel, evrensel ve kamusal olana denk düşmektedir. Konuyla ilgili Yaşar Çabuklu'nun aşağıda yer alan saptaması modernitenin beden algısını gözler önüne sermektedir:

"Bedeni teknik bir nesne olarak gören modernlik, acıyı fizyolojik bir semptomla indirgiyor. Erkek kültürün kamusal dünyasıyla ve yüksek zihinsel süreçlerle özdeşleştirilirken kadının payına doğum, regl gibi aşağı beden fonksiyonları düşüyor. Kadın biyolojik, doğal, özel, evcil, duygusal, tepkisel, irrasyonel olanla birlikte anılıyor (Çabuklu, 2004:81)"

Bir diğer yandan modern zamanlarda erkek düşünceyi temsil ederken bedensel acı çekmesi mümkün değildir. Düşünce beden gibi incelenebilir bir mekanizmaya sahip olmadığı için bir tedavi yöntemi de gerektirmez. Fakat diğer yandan kadın bedene ve onun arkaik kalıntısı olan duyguya içkin bir yaratık olarak tariflendiği için, duyguların tekinsizliğinin yarattığı bedensel bir kırılmağa –ki burada regl olmaları, hormonal özellikleri devreye girmektedir- sahip oldukları öne sürülmektedir. Kadının biyolojisi gereği içinde bulunduğu 'duygusal düzensizlikler' toplum için kontrol edilmesi gereken potansiyel tehlikeler haline evrilmektedir.

Bu yüzdendir ki erkek, aklının bozulacağı herhangi bir alanda biyolojik cinsiyeti gereği bulunmaz. Ancak kadın biyolojik cinsiyeti gereği aklın işletilemeyeceği bir zemindedir ve bu durum kadının rasyonalite için zayıf, kırılma, güvensiz olduğu anlamına gelmektedir. Rasyonel alana dahil edilmeyişi de biyolojik sebeplerden ileri gelmektedir.

Eril tahakküm pratiği, cinsler arası farklılıklardan beslenerek kendi selametini sağlamanın birçok yolunu bulmuştur. Histeri hastalığı da kadına mal edilerek tahakküm pratiğini işleten, toplumsal cinsiyet kavramını aktive eden bir noktada durmaktadır. Tarih boyunca kadınlar kamusal alana girmek iste-

diklerinde, bu girişimi, eril toplumca belirlenmiş alanın dışına çıkma cüreti olarak algılanmış, kadın doğasının zayıflığının bir göstergesi olarak ele alınmış, kontrol altında tutulması gerektiğine kanaat edilerek, bu gibi durumların hastalık olduğu ve iyileştirilmesi gerektiği dayatılmıştır.

Tekinsiz bir durum yaratan kadın duygusallığı, rasyoneliteni baltalayabilecek önlenemez –zira kadının kaderidir- bir mekanizma olarak ‘histeri’ adı altında tedavi edilmesi gereken bir sakıncaya dönüşmektedir. Erkek aklın bu sebeple dışladığı, irrasyonel olarak nitelediği, dayattığı tedavi yöntemleri ile bastırıldığı histeri Fransız nörolog Jean Martine Charcot’un öncülüğünde –daha sonraları Freud ve Breuer’in katkılarıyla- sebeplerinin fizyolojik değil psikolojik olduğu kanıtlanmış ve kadına özgü bir hastalık olmaktan çıkmıştır.

1.1. Histerik Olgu Hikâyeleri ve Tedavi Yöntemleri

Histeriyi klinik düzeye taşıyan ve histeri bulgularını nöroloji metodolojisi ile inceleyerek, histerinin fizyolojik değil, nörolojik ve hatta travmalara bağlı olabileceğinden ‘psikotik’ olduğunu iddia eden ilk hekim Fransız nörolog Jean-Martin Charcot’dur. Charcot’ya göre histeri rahimle ilişki değildi, nörolojik bir hastalıktı ve sıklıkla diğer hastalıklarla da (ms, sara vd) karıştırılmaktadır (Janet,2020:19-32).

Histerinin Charcot’ya kadar biyolojik bir rahatsızlık olarak düşünülmesi ve benzer semptomlar nedeniyle sık sık başka hastalıklarla karıştırılması (sara, ms gibi) sebebiyle birçok yanlış tedavi yöntemi uygulandığını Charcot’nun öğrencilerinden Pierre Janet’in şu ifadelerinden anlamaktayız:

“...ardından doktor müdahale eder, aileyi korkutur, hastayı perişan eder ve hastanın hayatını alt üst edecek ve gücünü tüketecek akıl almaz diyetler verir.En sonunda cerrah devreye girer. Kesilen kolları, kasılmalar yüzünden yarılan boyun

kaslarını, yalnızca kramplar yüzünden kırılan kemikleri, hayalet tümörler yüzünden kesip açılan karınları ve özellikle sahte yumurtalık tümörleri yüzünden kısır bırakılan kadınları saymakla bitiremezsiniz (Janet, 2020:26)”.

Janet gibi Charcot’nun öğrencisi olan Avusturyalı nörolog Sigmund Freud ve yine Avusturyalı fizyolog Josef Breuer birlikte yürüttükleri çalışmalarda histeri’nin fizyolojik olmadığını, bu gibi tepkimelerin ancak kişinin bilinçaltı ve bilinçdışı ile ilişkili olabileceğini iddia etmiş ve inceledikleri/tedavi ettikleri vakalarla da bunu ortaya koymuşlardır. Aşağıda yer alan vaka örneklerinde Freud ve Breuer birlikte çalışmış ve bu alana dair tartışmalar yürütmüşlerdir.

Fraulein Anna O.

Kızda henüz tümüyle sağlıklıken sonraki histerik hastalığının yatkinlaştırıcı nedenleri olarak davranan iki ruhsal özellik vardır:

-Tekdüze aile yaşamı ve entelektüel uğraş yokluğu onda kullanılmayan bir zihinsel canlılık ve enerji fazlalığı bırakmıştı ve bu, kızın imgeleminin sürekli etkinliğinde bir çıkış bulmuştu.

-Bu, zihinsel kişiliğinde bir çözülmenin temellerini atan bir gündüz –düşü (onun ‘özel tiyatrosu) alışkanlığı oluşturdu. Yine de bu derecede bir çözülme henüz normallik sınırları içindeydi. Az ya da çok mekanik bir uğraş sırasında düş kurmalar ya da derin düşünceler bilincin hastalıklı bir ayrışması demek değildir. Çünkü eğer kesintiye uğratılırlarsa –örneğin eğer kişiyle konuşulursa- bilincin normal bütünlüğü yerine gelir. Ayrıca hiçbir bellek yitimi de bulunmaz. Ancak Anna O. olgusunda bu alışkanlık, bu duygu hastanın alışılmış gündüz düşlerini bir kez varsanısal bir absence’a dönüştürdüğünde, anksiyete ve dehşet duygusunu, betimlemiş olduğu biçimde üzerinde yerleşebildiği bir zemin hazırlamıştır (Freud-Breuer, 2013:90).

Yukarıdaki vakadan anlaşıldığı üzere 'entelektüel uğraştan yoksunluk' Anna'nın beyninin devreye girmek için yeni yollar araması onu histeriye yakınlaştırmış ve devamında histerik bir vaka haline gelmesine sebep olmuştur. Entelektüel uğraştan yoksun olmak kadınlar için olağandışı bir durum olarak görülmemektedir. Zira entelektüel erkeğe atfedilen 'aklın devreye girdiği ve işlettiği' bir etkinlik olarak kadınların etkinleşebileceği bir aktivite değildir.

Diğer yandan cinsel olarak baskılanmanın yarattığı sinirsel buhranların da kadınları histeriye yakınlaştırdığı aşağıdaki vaka incelendiğinde görülmektedir:

Katharina

Katharina'nın ataklarında çektiği anksiyete histerik bir anksiyeteydi; yani cinsel zedelenmelerin her biriyle bağlantılı olarak ortaya çıkmış olan anksiyetenin bir yeniden üretimiydi. Burada pek çok sayıda olguda düzenli olarak bulduğum bir olguya—bakire bireylerde yalnızca bir cinsel ilişki kuşkusunun anksiyete duygusunu ortaya çıkarması olgusu—değinemeyeceğim.

"-1924'te eklenen dipnot: Bu kadar yıl geçtikten sonra ağzı sıklığın peçesini kaldırmayı ve Katharina'nın pansiyoncu kadının yeğeni değil kızı olduğunu açıklamayı göze alıyorum. Bu yüzden kız kendi babasının cinsel girişimleri yüzünden hastalanmıştı (Freud-Breuer, 2013:184)

Katharina vakasına bakıldığında, kadın cinselliğinin baskılanması, manipüle edilmesi ve kadının kimliği ne olursa olsun saldırıya açık olması da kadınları histeriye yakınlaştıran önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Fraulein Elisabeth von R.

-Hastanın kişiliğini, insanın histerik kişilerde çok sık olarak rastladığı ve bir yozlaşma sonucu saymanın hiçbir haklı yanı olmayan özelliklerini betimlemiştim: yetenekliliği, hırsı, ahlaksal duyarlılığı, başlangıçta ai-

lesinin içinde doyum bulduğu sevgiye aşırı istemi ve dışıl ülkünün ötesine uzanan ve belirgin ölçüde inatçılık, hırçınlık ve ağzı sıklıkla kendini gösteren bağımsız doğası (Freud-Breuer, 2013:211-212)

Vakalarda bulguladıkları uyurken hareket etme ve düşünme, kriz, atak (sinirsel çözülme),duygu ve hislerin serbest kalması,depresyon, melankoli, çift karakterlilik (yapay çifte varoluş),uyku nöbetleri, sık ve yoğun baş ağrıları (histerik çivi), motor fonksiyonlarda bozukluk,hareketlerde abartı, tik fenomeni,bilinç ve istenç yokluğu,duyusal hasar, felç,görme sorunları,konuşma bozuklukları (konuşma işlevinin serbest kalması ya da tıkanması),solunum ve beslenme tikleri (bulimiya, aşırı yeme vd),dikkat çekme ihtiyacı,zihinsel fonksiyonların düşüşü,dikkat zayıflığı, duygusal bozukluklar,başlayamama ya da bitirememe gibi semptomların travmalara bağlı geliştiğini tespit eden Freud ve Breuer tedavi için hocaları Charcot'nun hipnotik telkin yöntemini kullanmışlardır.

Vakaların tümünde tedavi için daha sonraları terk edecekleri hipnoz yöntemini etkili biçimde kullanmış ve histerinin ağır psikotik nevrozlara ya da travmalara bağlı olduğunu ispat etmişlerdir. Daha sonra katartik yöntem adını verdikleri serbest çağrışım yöntemi ile histeriyi tedavi etmeye devam etmişlerdir.

Kadın vakaları incelendiğinde ise histerinin zeki, eğitilmiş ve kültürlü kadınlarda sıklıkla görüldüğünü; nevrozların genellikle bir tür bastırma pratiğinin birden bire psikosomatik görüngülerle ortaya çıktığını söylemek yerinde olacaktır. Söz konusu kadınların, gerek çocuklukta gerek ergenlikte gerek yetişkinlikte sıklıkla tembihlendikleri ahlaki normların dışında bir olay içine girmeleri ya da tanık olmaları; aile içi sorumluluğun tümünü üstlenmeleri; kişiliklerinden ziyade cinsiyetleriyle değerlendirilerek sürekli olarak konumlarının hatırlatılması ve karşılarına engel çıkarılması gibi sebeplerin histeriye yol açtığı, bir kriz halinde zihnin çözülmesi ve bedensel olarak tepkimele-

ri sonucu vaka haline geldikleri yapılan incelemeler sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Bilinçaltı kavramını geliştiren ve bilinçdışı kavramını icat eden ve tanımlayan Freud, her iki olgunun da toplumdan bağımsız oluşamayacağını ve buralarda yaşanan zedelenmelerin bireysel olarak yapılamayacağı kanaatine varmış ve çalışmalarını kültürel yaşamdan tamamen soyutlamadan yürütmeye çalışmıştır. Hastalığa dair ilk tespitlerinden birisi histerinin evli kadınlarda görülme sıklığıdır. Ayrıca Freud ve Breuer'in yaptığı ortak çalışmada inceledikleri tüm vakalar kadındır. Histerinin zihinsel bir tür çözülme olduğu ispat edilmiş olsa dahi kayıtlı/bilinen vakalar arasında erkeklere rastlanmamaktadır.

Charcot ile başlayan ve Janet, Freud ve Breuer ile devam eden histerinin psikolojik bir süreç olduğu iddiası zaman içinde kabul edilse de vakalar arasında erkeklerin yalnızca 'fobi' adı altında çocukken geliştirdiği travmalar sebebiyle histeri tedavisi aldıkları çalışmalara bakıldığında görülmektedir.

2. BÖLÜM

MEDEA VE HEDDA GABLER'DE HİSTERİ'NİN İZLERİ

Antik Yunan'ın en ünlü tragedyelerinden biri olan Medea, kendisini bir başka kadın için terk eden kocası İason'dan intikam almak için bir dizi cinayet işleyen, Atinalı olmayan, Doğulu bir tanrının kızı olan Medea mitini konu alır. Medea'yı edebiyat dünyası için çarpıcı hale getiren kadınlık kimliği ile yaşadığı dönemde tanrılara ve krala karşı gelerek isyan etmesi; dehşetli hale getiren işlediği cinayetlerin iki kurbanın kendi çocukları olmasıdır. Bir diğer yandan on dokuzuncu yüzyılın sonlarında kaleme alınmış, burjuva sınıfına mensup, kocası akademi ile haşır neşir olurken ken-

disinden bir çocuk doğurması beklenen ve hamile olduğunu dillendirmeyen –belki de kabul etmek istemeyen- bir kadının intihar ederek hem kendini hem de karnındaki bebeği öldürmesi konu alan Hedda Gabler oyunu aradan yüzlerce yıl geçse dahi kadınların yalnızca bedenden ibaret olduğunu, tahakküm pratiğinin en etkin dinamiğinin, biyolojik belirlenimciliğin kılıf değiştirerek artık bir tür rızaya evrildiğinin göstergesidir. Ancak Medea gibi Hedda Gabler de kendisine biçilen role razı gelmiyor ve iradi bir eylem gerçekleştirerek varlığını bizzat kendi eliyle ortadan kaldırarak ispat ediyor.

Her iki oyunda da iki kadının kaderi neredeyse ortaktır. Medea'da açık olarak seçilen histerik tavırlar Hedda Gabler'de artık histeri olarak adlandırılmayıp bir tür can sıkıntısı olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1. MEDEA

Medea oyununu antik dönemler için çarpıcı hale getiren önemli etkenlerden biri de ilk kez bir kadın karakterin sahnede baş oyun kişisi olarak çıkarılmasıdır. Antik tragedyelerin çoğu erkek karakterlerin hikâyelerini aktarmaktadır, krallar, kahramanlar her zaman erkektir. Medea'nın hikâyesinin sahneye taşınması ise ancak onun vahşi bir katil olması ile mümkündür.² Medea karakterinin yanı sıra tragedyelerin en önemli bileşeni olan Koro'nun tamamının kadınlardan oluşması da yekun olarak bir kadın hikâyesinin sahnelendiğini göstermektedir. Euripides eserlerinde toplumsal yaşamın gerçekliklerini olduğu gibi sahneye taşır ve bu yüzden antik çağın gerçekçi yazarı olarak kabul edilir. Medea oyununda ilk kez Koro ve başkarakter kadın olarak sahnede gösterilmiştir ve bu da dönemi için oldukça ilerici bir yaklaşımdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken anlatılan kadın hikâyesinin yine bir erkek algısıyla aktarıldığıdır.

² Kardeşinin naaşını gömmek isteyen Antigone bir kahraman olarak görülmektedir aynı çağda ancak Antigone tanrıların isteğini yerine getirdiği için kadınlığıyla değil toplumun gereğiyle sahneye taşınmıştır.

Koro

....

*Ah, acı dolu, tutku dolu yatağı kadının**Yeryüzünde nasıl bir üzüntü, bir lanet yarattın! (Euripides,2002:57)*

Kadınlığa atfedilen kıskançlık, tutku, ihtiras gibi bedene içkin duygulanımlar aynı zamanda kadınları yöneten güdülenmeler olarak düşünülmüştür. Bedensel hazzın özellikle imlendiği kimi diyaloglarda, bu hazdan yoksunlaşan kadının güvenilmez olduğu yargısına varıldığı da görülmektedir.

İason

“Sen bile onaylardın bunu, eğer denetleyebilseydin cinsel kıskançlığını. Siz kadınlar ama, öyle bir hale geldiniz ki, cinsel yaşamınızda her şey iyi gidiyorsa, ulaştınız demektir istediklerinize; ama eğer bu yaşam bozulursa en iyi ve en soylu şeyler bile kusur olur birdenbire. Çocuk edinmenin olsaydı bir başka yolu keşke. Kadınları sokmadan hiç işin içine. Hatta kadınlar hiç var olmasalardı, bütün bu dertlerden kurtulurdu insan hayatı.”

Histeriyi tanımlayan Hippokrates ile Medea'nın yazarı Euripides tarihsel olarak oldukça yakın dönemlerde yaşamış iki isimdir. Hippokrates'in histeri'yi bir hastalık olarak tanımlaması ile birlikte sanata da hastalık olarak yansımış ve Medea oyununda Euripides sinir krizleri geçiren, histerik semptomlar gösteren Medea'nın karşısına onu cinsel kıskançlıkla suçlayan bir İason koymuştur.

İason*“Daha mantıklı olacaksın ve bırakacaksın böyle hastalıklı pozları”**(Euripides, 2002:28).*

Hastalığın antik çağda kadına özgü cinsel kıskançlık olarak tanımlanmasının toplumca bilinen bir ger-

çeğe evrildiği ve kadınların bu hastalıkla baş edemedikleri ve dahi korkunç suçlar işleyebilecekleri İason'un aşağıdaki sözleriyle görülmektedir:

İason*Çocuklarım; şimdi de düpedüz cinsel kıskançlık yüzünden öldürdün onları (Euripides, 2002:59).”*

İason'un yeniden Medea'nın öfkesini cinsel kıskançlığa indirgeyerek, Medea'nın aklını küçümsemesi/yok sayması da dönemin kadını yalnızca beden olarak algıladığının belirgin bir göstergesiyken aşağıdaki diyalog ise duygularıyla hareket eden kadının akla ve aklın ürettiği herhangi bir şeye tekabül edebilecek yeterlilikte olmadığı Medea'nın sözlerinden okunmaktadır:

Medea*Kadınız biz, dürüst işlerde bir işe yaramayız.**Şeytani işlerde de bir numarayız!(Euripides,2002:23)*

Oyun içerisinde Medea'nın iç çatışmaları Koro ve Medea'nın konuşmaları üzerinden verilmektedir. Bu durum bir kadının maruz kaldığı baskıya ve aşağılanmaya karşı sergilediği tutumu net şekilde göstermektedir. Bir diğer yandan Medea'nın kendi güvenliğini sağlamak amacıyla hızlı biçimde değişen duygu durumu ve bunun zaten kadına mal edilen bir şey olduğu sanısı aşağıdaki diyaloglarda belirgin biçimde görülmektedir:

Medea

“...yaşayan ve bir irade sahibi olan yaratıklar içinde biz kadınlar kuşkusuz en zavallılarıyız. Bir kocaya vardığımızda onu bedenimizin de sahibi olarak kabul etmek zorundayız. Köpürtmek demektir bu, bir yanlışı daha beter bir yanlışıla (Medea,2002:17).”

Medea

“...kimse sanmasın ki zayıf ya da edilgen bir kişiyim (Medea,2002:39)

Medea

"...ama kadınlar kadındır işte, gözyaşımız dökülür kendiliğinden (Medea, 2002: 43) .

Medea oyun sonunda planladığı cinayetleri işler ve tanrılar tarafından gökyüzüne çekilir. Ancak Euripides bunu yaparak Medea'yı fanilikten alarak tanrısal bir zemine taşır ve bir kadını akli ile hareket edemeyeceğini; bu durumun ancak tanrılara özgü olduğu vurgusunu yapar. Medea kadın olarak bir kez daha akli ile hareket edememiş; akıl mevhumundan yoksunlaştırılmıştır.

2.2. HEDDA GABLER

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise Norveçli yazar Henrik İbsen'in yarattığı, burjuva sınıfına mensup, güzelliği ile ün salmış Hedda Gabler görülmektedir. İbsen, Hedda Gabler'in yalnızca ev içinden müteşekkil yaşamını oldukça yalın bir gerçekçilikle aktarır.

Oyun, Hedda Gabler bir düşünce insanı olan eşiyle yakın zamanda evlenmiş ve henüz balayından dönmesiyle başlar. Oyun ilerledikçe Hedda Gabler'in eşinin soyadı ile değil eski soyadı ile anıldığını; yaptığı evliliğin ne aşk ne mantık evliliği olduğunu; içine kapanık, melankolik bir yapısı olduğunu; herkesçe yalnızca bedeni üzerinden tanımlandığını ve bunun Hedda Gabler'i fazlasıyla rahatsız ettiği görülmektedir.

Jörgen

Tabii ya hala, giydiği elbiseden dolayı sen ordan tam göremiyorsun. Ama benim onu başka halde görmek fırsatım...

Hedda

Seyahatten önce nasılsam bugün tıpatıp aynıyım (İbsen, 2019:117).

Hedda Gabler bedenine vurgu yapılmasından ve hamilelik imasından açık şekilde rahatsızdır ve her seferinde bunu sert bir şekilde dile getirir. İbsen, Hed-

da Gabler'n karşısına Thea ya da Julie halayı koyarak modernitenin idealize ettiği kadın figürünü koyar ve Hedda Gabler'in bu tavrının altında yatan sebebi sorgulatmaya çalışır. Bu kadınlar karşısında Hedda Gabler ne istediği anlaşılmayan, memnuniyetsiz ve biraz da sorunlu bir tip olarak çıkar. Bir diğer yandan Hedda Gabler'in diyaloglarından istediği yaşam biçiminin bu olmadığını, bir şekilde bunu yapmak zorunda hissettiği anlaşılmaktadır. Kendisine biçilmiş rollerin dışına çıkmak isteğini bastıramayan Hedda Gabler sürekli babasından kalan tabancalarla oynamaktadır ve bu şekilde duygusal bir rahatlama uğraşındadır. Ancak bu da etrafında bulunan erkeklerce uygun bulunmaz.

Jörgen

Ya siz Hedda'ya ne dersiniz! Nasıl görünüyor. Canlı, pırıl pırıl değil mi? Daha...

Hedda

Aman Jörgen, beni bırak şimdi de, Sayın Hakim'e bizim için girdiği zahmetlere teşekkür et.(İbsen, 2019:131-132)

.....

Hedda

Şimdi sizi vuruyorum Hakim Bey.

Brack

Aman,, hayır hayır! Öyle tam bana doğru nişan almayın!

...

Lütfen bırakın bu delilikleri.

Hedda

İyi ama ben bütün gün neyle meşgul olacağım, söyley misiniz?(İbsen,2019:138-139)

Hedda Gabler istediği eylemleri gerçekleştirme delilik göstergesidir ve onun esas olan bir görevi vardır. Silah kullanmak gibi eylemler Hedda Gabler

gibi bir kadın için uygun değildir. Toplumun erkek ve kadına biçtiği rollerin dışına çıkmak, bir diğer cinsin yapacağı eylemleri gerçekleştirmek bir kadının delirdiğini gösterirken bunun sebepleri de araştırılır.

Hedda

...öğle yemeğinden sonra odama geçmiş elbise de-
ğiştiriyordum.

Brack

Olsun, odanızın kapısında küçücük bir gözetleme ara-
lığı yok muydu? Oradan görüşebilirdik.

.....

Hedda

Ve en dayanılmaz tarafı da..

Brack

Nedir?

Hedda

Sürekli ve sonsuza kadar aynı kişiyle birlikte olmak.
(İbsen, 2019:141)

.....

Hedda

Hiç istemeyerek bazen böyle şeyler yapıyorum. Ken-
dime hakim olamıyorum. Ah, bu halimi kendime bile
açıklayamıyorum. (İbsen, 2019:146)

Hedda Gabler kendisine biçilen rolün farkın-
dadır ve ironik bir şekilde hem bu rolü hem de için-
deki isteği tek bir cümlede aktarır. Annelik yeteneği
yalnızca kadına bahşedilmiştir ancak Hedda Gabler
ise tek yeteneğinin bu olmadığını, aslında bir tek ye-
teneği olduğunu bunun da annelik olmadığı vurgusu-
nu şu diyalogla belirtmektedir:

Brack

Niçin olmasın, diğer kadınların çoğunluğu gibi, aynı
şeyler yapamaz mısınız?

Hedda

Rica ederim konuşmayın artık! Zaman zaman düşü-
nüyorum da, dünyada yalnızca bir şeye yeteneğim ol-
duğumu sanıyorum. (İbsen, 2019:148-149)

Hedda Gabler gerek eşi Jörger'in akademik yaşan-
tısına duyduğu tiksintiyi çekincesizce dile getirir ve
sıklıkla alaysar. Bir diğer yandan Lövborg'un tüm
hayatını adadığı çalışmayı düşünmeden yakması
da Hedda Gabler'in akademiye ve temsil ettiği aklın
kendisinden esirgenmesine duyduğu öfkeyi hem de
Thea'nın bu çalışmayı çocuğu olarak nitelendirmesi-
ne karşın duyduğu öfkeyi açıkça ortaya sermektedir.
Akademinin erkeğe sunulan bir lütuf olmasına karşı-
lık kadın yalnızca çocukla ilişkilendirilir. Hedda Gab-
ler tüm bunlardan duyduğu tiksinti ile düşüncesizce
görünen, kendisinin bile tarifleyemediği, anlamlandı-
ramadığı eylemlerde bulunur. Hedda Gabler'in hikâ-
yesine tanıklık ettikçe onun bir tür sinirsel buhran
yaşadığı, depresif tavırlarından ve dillendirmekten
çekinmediği mutsuzluğundan anlaşılmaktadır. An-
cak Hedda Gabler çevresi tarafından anlaşılabilir ve
bu da onu kaçınılmaz sona sürükler. Üstelik bu son
Hedda Gabler için aklını görünür kılabilceği en belir-
gi eylem biçimidir.

Brack

Kurtuluş mu bayan Hedda?

Hedda

Kendim için söylüyorum. Bu dünyada kendi isteğiyle
yapılan cesur bir davranışın bulunabileceğini bilmek
bana kurtuluş olarak geliyor. Üzerine güzelliğin parıltı-
lı ışığı düşen bir şey.

....

Şunu iyi biliyorum, Ejlert Lövborg kendi kafa-
sına göre yaşamaya cesaret etmiş birisidir. Ve şimdi
en büyüğünü yaptı. Güzelliklerle dolu bir davranış. Bu
dünyadaki yaşama keyfini bırakıp gitme gücüne ve
iradesine sahip olduğunu gösterdi, hem de genç yaş-
ta. (İbsen, 2011:200-201)

Hedda Gabler oyun sonunda Lövborg'un intiharına, Jörgen'in halasının ölüm haberine rağmen neşeli bir şeyler çalmak ister ve piyanonun başına geçer. Jörgen Hedda Gabler'i yaptığı uygun olmadığı konusunda uyarır ancak kendisi hızlıca akademik çalışmasının başına oturur. Hedda'nın gündelik yaşamına dönmesi sorun teşkil ederken Jörgen'in dönmesinde sakınca yoktur. Bariz biçimde Hedda duygurumunu düzenlemeye ancak kendi yaşam olanakları çerçevesinde gayret gösterirken yadırganır ancak Jörgen'in akademik çalışmasına dönmesi, ki Jörgen'in yaşam olanakları bu şekilde düzenlenmiştir, yadırganacak bir durum değildir. Jörgen akademik çalışmalarla, okumayla ve yazmayla meşguldür. Hedda Gabler ise kendisine biçilen rolü esasen karşılar; eşi rasyonaliteyi temsilen düşünce dünyasının bir ferdiyken Hedda özel alanı temsilen ev içini temsil eder ve yaşamı ev ile sınırlıdır.

Oyunda son aksiyon oyunun kilit aksiyonudur aynı zamanda. Hedda Gabler, eşinin, onun piyano çalmasına itiraz etmesi üzere yan odaya geçer ve bir yanda eşi ve ona yardım eden Thea ile konuşurken diğer yandan silahını ateşler ve intihar eder. Hedda Gabler'in neredeyse günlük bir eylem gerçekleştirir gibi intihar etmesi içinde bulunduğu durumun vehametini ortaya koyması bakımından çarpıcıdır.

Hedda Gabler, istekleri anlaşılmayan, güzelliği/bedeni ile tanımlanan, süreğen biçimde kendisine akıl verilen, eylemleri sorgulanan, tutarsız ve kararsız bir portre olarak yaşadığı dönem burjuva kadını temsil etmektedir. Histerik olarak adlandırılmayan, ancak şüpheyle bakılan, muhtemelen intihar etmese bir kliniğe 'histeri hastası olarak' yatırılacak olan kadının temsilidir.

SONUÇ

Eril tahakküm pratiği, cinsler arası biyolojik farklılıklardan beslenerek kendi selametini sağlamanın birçok yolunu bulmuştur. Histeri hastalığı da tanımı gereği kendisine atfedilen dişil doğa -kadınsılık- se-

bebiyle tahakküm pratiğini işleten, toplumsal cinsiyet kavramını aktive eden bir noktada durmaktadır. Tarih boyunca kadınlar kamusal alana girmek istediklerinde, bu girişimleri, eril toplumca belirlenmiş alanın dışına çıkma cüreti olarak algılanmış, kadın doğasının zayıflığının ve tekinsizliğinin bir göstergesi olarak ele alınmış, kontrol altında tutulması gerektiğine kanaat edilerek bu gibi durumların hastalık olduğu ve iyileştirilmesi gerektiği dayatılmıştır. Moderniteye değin kadın hastalığı olarak ele alınan histeri, çalışmada ismi geçen bilim insanları tarafından doğası keşfedilerek yeniden tanımlanmış ve bir kadın hastalığı olmaktan -tıbben- çıkarılmış olmasına karşın, sosyo-kültürel dinamikler değişmemiş, Hedda Gabler oyununda görüldüğü gibi 'örtük' olarak kadınla ilişkilendirilmeye devam edilmiştir. Bugün birçok toplumda kadın hala histeri etiketi ile etiketlenmekte, çeşitli sanat dallarında özellikle cinsel tarafı baskın kadın 'isterik' ya da isterik olmanın toplumca daha makul hali olan 'dominant' kavramıyla ilişkilendirilmektedir.

Binlerce yıldır hüküm süren eril tahakküm pratiği histeriyi kadının doğası gereği başına gelmiş bir talihsizlik olarak görmeyi bırakmış olduğunu iddia etmesine rağmen tarihsel bir bağlam içerisinde oluşturulmuş toplumsal bir kurgu olarak değerlendirmekten kaçınmakta ve histeriyi hala örtük olarak kadına mal etmeyi sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Aydın, Suavi & Emiroğlu, Kudret, **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara, Bilim Sanat Yay., 2009

Budak, Selçuk, **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim Sanat Yay., Ankara, 2009

Çabuklu, Yaşar, Toplumsalın Sınırında Beden, İstanbul, Kanat Yay., 2004

Euripides, **Medea**, çev: Metin Balay, İstanbul, Mitos Boyut Yay., 2002

Freud, Sigmund & Breuer, Josef, **Histeri Üzerine Çalışmalar**, çev: Emre Kapkın, İstanbul, Payel Yay., 2013

Hippokrates, **Hippokrates Külliyesi**, çev: Nur Nirven, İstanbul, Pinhan Yay., 2018

İbsen, Henrik, **Hedda Gabler**, çev: T.Yılmaz Öğüt, İstanbul, Mitos Boyut Yay., 2019

Mitchel, Juliet & Oakley, Ann, **Kadın ve Eşitlik**, çev:- Fatmagül Berktay, İstanbul, Pencere Yay., 1998

Nişanyan, Sevan, **Sözlerin Soyağacı**, İstanbul, Everest Yay., 2012

Janet, Pierre, **Histerinin Ana Semptomları**, çev: Burcu Tümkaya, İstanbul, Pinhan Yay., 2020

Scott, Joan W., **Feminist Tarihin Peşinde**, çev: Fahriye Dinçer-Özlem Aslan, İstanbul, BGST, 2013

Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, TDK Yay, 2011